

אהרן ראה את חור זבוח לפניו הגמרא הביאה כמה דעות בדרשת הכתוב "ובצע בַּרְךְ נֶאֱמַר ה'". וכעת אומרת הגמרא, שרבי תנחום בר חנילאי אומר שהמקרא הזה נאמר כנגד מעשה העגל, שאהרן עשה פשרה בינו לבין עצמו, והורה היתר לעצמו לעשות להם את העגל¹⁰⁶. כמו שדרש רבי בנימין בר יפת בשם רבי אלעזר על הכתוב: "וַיֵּרָא אֶהָרֶן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו" מה ראה?, אהרן ראה את חור שזבוח לפניו, ואמר אם לא אשמע להם יעשו לי מה שעשו בחור. ויתקיים הכתוב: "אִם יִהְיֶה בְּמִקְדָּשׁ ה' כִּהֵן וַנִּבְיֵא", ולא תהיה להם תקנה לעולם, מוטב שיעבדו לעגל, ויכולה להיות להם תקנה בתשובה.

תחילת דינו של אדם על ד"ת הגמרא הביאה דעות שמשמשמע דבריהם אין אתה רשאי לבצוע. שואלת הגמרא, ומה הם דורשים מהכתוב: "פוטר מים ראשית מדון ולפני התגלע הריב נטוש"? עונה הגמרא שדורשים כרב המנונא שאמר שתחילת דינו של אדם לעתיד לבא היא על דברי תורה¹⁰⁷. ואמר רב הונא, הכתוב נדרש על תגרה הדומה לנהר העולה על גדותיו, שאם אינו נסתם מיד שוב אינו יכול לסתום המים. אביי קשישא אמר, תגרה דומה לדפים של גשר שבתחילה מתנענעים וכשדורכים עליהם הם נקבעים במקומם בחזקה¹⁰⁸.

אשרי מי ששומע חרפתו ושותק הגמרא מביאה כמה מימרות שאמר אדם אחד¹⁰⁹:
 1. טוביה ששמע חרפתו ושתק, ניצל ממאה רעות שהיו באות עליו על ידי הריב. ואמר שמואל לרב יהודה זה שנאמר: "פוטר מים ראשית מדון ולפני התגלע הריב נטוש" שהמתחיל בקטטה הוא תחילת מאה דינים¹¹⁰.
 2. אדם שעובר עבירה פעמים ושלוש ולא באה עליו פורענות, אל יתמה שסופו ללקות באחרונה. ואמר שמואל לרב יהודה זה שנאמר: "כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו".
 3. שבע בורות כרויות לרגלי איש של שלום ומכולם ינצל, ובור אחד לעושה רשעה. ואמר שמואל לרב יהודה זה שנאמר: "כי שבע יפול צדיק וקם".
 4. מי שהתחייב בדין ובית דין נטלו את

106 לפי פרש"י רבי תנחום בר חנילאי מדבר על הכתוב בתהילים "ובצוע ברך". תוס' מפרש שהוא מדבר על הכתוב במלאכי תורת אמת היתה בפיהו" וכו' כמו שכתוב בסופו "ורבים השיב מעון" כדי שהיה להם תקנה. תוס'.

107 ומה שא' בפרק במה מדליקין ששואלים נשאת ונתת באמונה ואח"כ קבעת עתים לתורה הוא באדם שעוסק בתורה אלא שלא קבע עתים. וכאן מדובר כשלא עסק כלל. או ששואלים תחילה על משא ומתן באמונה אבל יקבל דינו תחילה על דברי תורה. תוס'.

108 פוטר מים דהיינו גודא דגמלא שפוטרת את האדם מן המים כך הוא ראשית מדון. תוס'.

109 (שמע"י ושת"י שב"ע זמירו"ת הו"א סימן.).

110 מדון נוטריקון מאה דני, ל"א מדון בגימטריא מאה. רש"י.

טליתו ילך וישיר, שהרויח במה שהוציאו מידו גזילה. ואמר שמואל לרב יהודה זה שנאמר: "וְגַם כָּל הָעַם הָיָה עַל מְקוֹמוֹ יבֹא בְשָׁלוֹם", אף על מי שיצא חייב. 5. אשה המנמנמת הסל שעל ראשה שבו פילכה ומלאכת ידיה שפל, שמעצלנותה אין מלאכתה ניכרת, ואמר שמואל לרב יהודה, זה שנאמר: "בְּעֵצְלָתִים יִמְךָ הַמְקָרָה". 6. האיש שסמכתי עליו הרים אגרופו עלי. ואמר שמואל לרב יהודה זה שנאמר: "גַּם אִישׁ שְׁלוֹמִי אֲשֶׁר בְּטַחְתִּי בּוֹ וכו' הַגְדִּיל עָלַי עֵקֶב". 7. בעל ואשה האוהבים ישנים גם על מקום כרוחב הסייף, וכששונאים אפילו מיטה בת ששים גרמידי אינה מספיקה. ואמר רב הונא שהדבר נלמד ממה שבמשכן ובביהמ"ק שכינה שורה במקום הארון עשרה טפחים סמוך לקרקע¹¹¹. וכשחטאו נאמר להם: "אִי זֶה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי וְאִי זֶה מְקוֹם מְנוּחָתִי".

אמר רב נחמן, למדנו שמשמעות הכתוב "לא תגורו" הוא לשון כינוס, מהכתוב: "וַיֵּין לֹא תִשָּׁתֶּה וְלֹא תִאָּגֵד כִּי תֹאכְלֶנּוּ הַתְּלָעַת". רב אחא בר יעקב אמר מהכתוב: "תִּכְיֶין בְּקִיץ לַחֲמָה אֲגָרָה בְּקִצִיר מֵאֲכָלָה". רב אחא בנו של רב איקא אמר מהכתוב: "אֲגֵר בְּקִיץ בֶּן מִשְׁכִּיל נִרְדָּם בְּקִצִיר בֶּן מְבִישׁ".

דיין שדן דין אמת משרה שכינה בישראל יראה כאלו חרב תחתיו
 מביאה הגמרא מימרות שאמר רבי שמואל בר
 נחמני בשם רבי יונתן¹¹² אודות הדיינים: 1. כל
 דיין שדן דין אמת לאמיתו משרה שכינה בישראל, וכל דיין שאינו דן דין אמת
 לאמיתו גורם לשכינה שתסתלק מישראל. 2. כל דיין שנוטל מזה ונותן לזה שלא
 כדין, הקדוש ברוך הוא נוטל נפשו. 3. לעולם יראה דיין עצמו כאלו חרב מונחת
 בין ירכותיו, וגיהנם פתוחה מתחתיו, שנאמר: "הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֶה שְׁשִׁים גְּבָרִים
 סָבִיב וכו' מִפְּתַח בְּלִילוֹת" מִפְּתַח גִּיהֶנֶם שְׂדוּמָה לְלִילָה.

דרש רבי יאשיה, ויש אומרים רב נחמן בר יצחק, על הכתוב: "בֵּית דִּין כֹּה אָמַר
 ה' דִּינוֹ לְבַקֵּר מִשְׁפָּט", האם דנים רק בבקר? אם ברור לך הדין כבקר אמרהו, ואם
 לא אל תאמרהו. רבי חייא בר אבא אמר בשם רבי יונתן מהכתוב "אָמַר לַחֲכָמָה
 אַחֲתִי אָתָּה" אם ברור לך הדבר כמו שאחותך שאסורה לך אומרהו, ואם לא אל
 תאמרהו.

י' שיושבים בדין קולר תלוי בכולם אמר רבי יהושע בן לוי, עשרה שיושבין בדין,
 עונשה של הטייה תלוי בכולם. והחידוש הוא
 שגם תלמיד היושב לפני רבו ובא דין לפני רבו נענש אם הוא מבין שרבו טועה
 ושתק. כשהיה בא דין לפני רב הונא היה מביא עשרה חכמים מהישיבה. ואמר כדי
 שיגיענו נסורת קטנה מן הקורה, שאם נטעה ישתלש העונש יתחלק בין כולנו

111 ועוד באורך הכפורת באמתה וחצי. רש"י.

112 (אמ"ת ממון"ן ירא"ה סימן.).

ויקלו מעלי. וכשהיתה באה שאלה בדיני טריפה לפני רב אשי, היה מביא האת כל הבקיאים בטריפות של העיר 'מתא מחסיא', ואמר כדי שיגיענו נסורת מהקורה.

אם דיין דומה למלך יעמיד ארץ דומה לכהן כשרב דימי בא מארץ ישראל אמר שרב נחמן ירסנה והקב"ה יפרע ממעמידיהם

בר כהן דרש על הכתוב: "מֶלֶךְ בְּמִשְׁפַּט יַעֲמִיד אֶרֶץ וְאִישׁ תְּרוֹמוֹת יִהְרַסְנָה", אם הדיין דומה למלך, שבקי בדינים ומלא חכמה כמלך שאינו צריך לכלום¹¹³, יעמיד ארץ. ואם הוא דומה לכהן שמחזר בבית

הגרנות, וצריך לחזר לשאול, ירסנה. מספרת הגמרא, שבית הנשיא העמידו דיין שלא למד. ואמרו ליהודה בר נחמני מתורגמנו של ריש לקיש, קום עליו בתור

אמורא להשמיע דרשה לציבור מה שילחוש לך. קם וגחן עליו ולא אמר לו דבר.

ופתח ואמר את הכתוב: "הוּא אִמְרַ לְעֵץ הַקִּיצָה עוֹרֵי לְאַבְן דְּיוֹמָם הוּא יוֹרֵה הַגֵּה הוּא תְּפוּשׁ זָהָב וְכֶסֶף וְכָל רוּחַ אֵין בְּקַרְבּוֹ". והקדוש ברוך עתיד להפרע ממי שהעמידו

כמו שכתוב בסמוך: "וְהָ בְּהִיבֵל קְדָשׁוֹ הֵס מִפְּנֵיו בָּל הָאֶרֶץ", יכלה על עון הזה את כל הארץ.

המעמיד דיין שאינו הגון במקום ת"ח כאילו ריש לקיש אמר, כל המעמיד דיין שאינו הגון, כאילו נטע עץ אשירה שנאמר:

"שִׁפְטִים וְשִׁטְרִים תִּתֵּן לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ" ובסמוך: "לֹא תִטַּע לָךְ אֲשֶׁרָה בְּלַ עֵץ".

ואמר רב אשי שבמקום שיש תלמידי חכמים כאילו נטעו אצל מזבח, שנאמר:

"אֲצֵל מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹקֶיךָ" ותלמידי חכמים מכפרים ומגינים כמזבח. רב אשי אמר על הכתוב: "לֹא תַעֲשׂוּן אֶתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וְאֱלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם" האם מותר לעשות

אלילים של עץ?! אלא לא תעשו אלוה הבא בשביל כסף, ואלוה הבא בשביל זהב. דיין שהעמידוהו על ידי שנתן ממון למלך.

כשרב בא לב"ד אמר ברצונו יוצא להריגה ולואי שתהיה ביאה כיציאה על עצמו, ברצונו הוא יוצא להריגה לישא

עליו חטא, בלא שמשתכר כאן כלום. ולואי שאחזור לביתי כמו שיצאתי מביתי בלא חטא, שלא אטעה ואענש. וכשרב היה רואה סיעת אנשים שהולכת אחריו,

היה אומר כדי שלא תזוח דעתו את הכתוב באיוב: "אִם יַעֲלֶה לְשָׁמַיִם שִׂיאוּ וְרֹאשׁוֹ לָעֵב יִגִּיעַ" "בְּגַלְלוֹ לְנֶצַח יֵאבֵד רֹאיוּ יֵאמְרוּ אִיוֹ". וכאשר היו נושאים את מר

זוטרא חסידא על הכתפים¹¹⁴ בשבת הרגל, אמר: "כִּי לֹא לְעוֹלָם חֶסֶן וְאִם נִזְר לְדוֹר וְדוֹר".

הוא מתונים בדין הדיין אל יפסיע דרש בר קפרא, לומדים את מה שאמרו חכמים על ראשי עם קדש

113 שאינו צריך לכלום דגמיר וסביר, וכן מוכח ממה שהביאו דבי נשיאה אוקמו דיינא דלא גמיר. אבל בפ"ג דכתובות (דף קה:) הביאה על דיין שאינו מקבל שוחד ומשמע שא"צ לכלום שהוא עשיר. תוס'.

114 שהיו זקנים ולא יכלו לרוץ, ומטריחים את הציבור לעמוד בפניהם, ועבדיהם נשאו אותם מהר. רש"י.

מהכתוב: "ולא תעלה במעלת" וסמוך לו: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם".
ואמר רבי אליעזר שלומדים שהדיין לא יפסיע על ראשי עם קודש, שכשהמתורגמן
היה דורש הציבור ישבו על הארץ, ומי שהולך לשבת במקומו נראה כמפסיע
על ראשם מהכתוב "ולא תעלה במעלת", במעלות בחזקה ובמרוצה. ובסמוך
כתוב: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם".

"אשר תשים לפניהם" אלו כלי רבי ירמיה דרש, ויש אומרים רבי חייא בר אבא
הדיינים דרש על הכתוב: "ואלה המשפטים אשר תשים
לפניהם" ולא כתוב "אשר תלמדם" אלו כלי הדיינים. כשרב הונא היה יוצא לדין
אמר, הוציאו לי כלי חנותי מקל, למכת מרדות עד שיחזור בו, ורצועה, למלקות,
ושופר, לשמתא ונידוי, וסנדל לחליצה. ורבי יוחנן דרש מהכתוב: "ואצוה את
שפטיכם בעת ההוא לאמר"¹¹⁵, שתהיה זריו כנגד מקל ורצועה, שהדיינים יהיו
מטילין אימה על הציבור לשם שמים¹¹⁶.

אזהרה לב"ד לא תשמעו זה בלא זה רבי חנינא אמר שהכתוב: "שמע בין אחיכם
ואזהרה לבע"ד שלא ישמיע וּשְׁפֹטְתֵם", כשיהיו שניהם יחד שמעו דבריהם ולא
תשמעו דברי זה בלא זה¹¹⁷, הוא אזהרה לבית דין שלא ישמע דברי בעל דין קודם
שיבא בעל דין חברו, ואזהרה לבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבא
בעל הדין חברו, שאפשר לקרוא גם שמע בין אחיכם. רב כהנא אמר שלומדים
מהכתוב: "לא תשא שמע שוא" לא תקבל שמע שוא, אזהרה לדיין, ואזהרה לבעל
דין שאפשר לקרוא גם לא תשיא. ריש לקיש אמר שלומדים מהכתוב: "ושפוטתם
צדק" שיש לצדק את הדין ואחר כך לחתכו.

אפ' בין בית לעליה אפ' בין תנור ואמר רב יהודה שלומדים מהכתוב: "בין איש ובין
לכירים העלה בדמים אחיו" אפילו בין בית לעלייה. אל תאמר בין איש
ובין אחיו שנפלה להם ירושה, טול אתה בית ואחיק עליה. אלא העלה אותן בדמים,
והשווה את חלוקתם על ידי מעות. ואמר רב יהודה שלומדים מהכתוב "ובין גרו",
מגור תשמישי דירה, שאפילו בין תנור לכירים אל תאמר יטול זה תנור וזה כירה,
שהרי התנור עודף על הכירה ומי שמקבל אותו צריך להוסיף דמים.

115 כל צואה לשון זירוה הוא כמו ששנינו כל מקום שנאמר צו אינו אלא לשון זירוה.

116 תהא זריו שלא להטיל אימה על הציבור לרדותם יותר מדאי. וכן מוכח לקמן. תוס'

117 שמוסדר דברי שקר כדברי אמת מפני שאין מי שמכחיש, ומכיון שלב הדיין נוטה לו לזכות, שוב אין לבו
מהפך בזכות השני כ"כ. רש"י.